

Re-examining the Structural Coherence of the Noble Qur'an in Light of the Theory of Symmetrical Order from the Perspective of Nevin Reda (A Case Study of Surah al-Baqarah)

Alireza fazeli¹ , Mohammad Hadi Mansouri² , Mohammad Ali Majd Faqihi³ ,

1. Ph.D. student, Quran and Hadith Studies, University of Islamic Education, Qom, Iran. (Corresponding Author)

Email: fazeli.alireza14@gmail.com

2. Faculty of Quran and Hadith Studies Department, University of Islamic Education, Qom, Iran.

Email: mansouri@maaref.ac.ir

3. Assistant Professor, Quran and Hadith Studies, University of Islamic Studies, Qom, Iran.

Email: majd@maaref.ac.ir

Research Article

Detailed Abstract

Research Objective: The objective of this study is to examine the structural cohesion of Surah Baqarah (Qur'an 2) based on the theory of symmetrical order as advocated by a contemporary Qur'anic scholar, Nevin Reda. This theory, which analyzes the coherence and coordination of the Quranic text by relying on both linear and circular structures, aims to provide evidence against the claims of certain Western Orientalists who argue that the Qur'an possesses a fragmented and incoherent content. The present research endeavors to achieve a deeper understanding of cohesion in Surah Baqarah through structural and linguistic analyses, while also addressing the criticisms raised against this theory.

Research Methodology: This study employs a descriptive-analytical approach to investigate Reda's modern theory and its application to the content of Surah Baqarah (Qur'an 2). In this regard, two primary structures—namely, the linear (verbal) and the circular (thematic)—are examined. The analysis is based on the repetition of keywords and concepts, thematic coherence, and patterns of symmetry within the verses of the Surah.

Research Findings: Linear Cohesion: Reda emphasizes that the repetition of key terms such as "guidance" in various sections of the Surah contributes to its overall coherence and content organization. These repetitions function as a framework that delineates the boundaries of different segments. Reda clearly demonstrates that these key terms not only interconnect specific parts of the Surah but also shape central concepts such as divine guidance and its role in human life. This repetition, as a rhetorical and semantic tool, helps the audience understand the deeper meaning of the verses. Circular Cohesion: The circular structure is based on thematic symmetry and the repetition of concepts in inverse sequences. This structure is evident throughout Surah Baqarah (Qur'an 2) and reaches its apex in sections such as Ayat al-Kursi (Qur'an 2:255). The circular configura-

Received: 2024-03-06 | Received in revised form: 2024-04-30 | Accepted: 2024-05-26 | Published online: 2025-04-22

◆ How to cite: fazeli, A. , Mansouri, M. H. and Majd Faqihi, M. A. (2025). Re-examining the Structural Coherence of the Noble Qur'an in Light of the Theory of Symmetrical Order from the Perspective of Nevin Reda (A Case Study of Surah al-Baqarah). *Stylistics Studies of the Holy Quran*, 9(16), 256-282. doi: [10.22034/sshq.2024.447170.1442](https://doi.org/10.22034/sshq.2024.447170.1442)

©2025. Article type: Research Article Published by: Department of Qur'anic Exegesis and Sciences

tion not only enhances the Surah's content cohesion but also strengthens its impact on the audience. As illustrated in Reda's analyses, this form of thematic symmetry often indicates a connection between the beginning and the end of a particular segment, thereby contributing to a unified semantic whole. In Ayat al-Kursi (Qur'an 2:255), this circular pattern is employed in a manner that accentuates themes such as divine omnipotence and God's oversight of the universe, thus reinforcing the centrality of God throughout the Surah. This form of cohesion aids in consolidating Surah's core messages and provides the audience with a more profound experience of the interrelatedness of the verses. Thematic Division: The Surah (Qur'an 2) is divided into three primary sections: 1. An introduction and the categorization of humanity. 2. The history of Bani Israel. 3. The laws and trials of the Muslim community. These sections are further subdivided into smaller segments, each characterized by specific verbal and thematic repetitions. The thematic division of the Surah is such that each section plays a distinct role in advancing the key concepts. The introduction of the Surah, by examining various groups of humanity, lays the groundwork for a better understanding of subsequent narratives and their connection to divine guidance. The second section, by addressing the history of Bani Israel, not only highlights the significance of this community in the context of divine guidance but also provides paradigms for the Muslim Ummah. In the third section, regulations for the emerging Islamic community are presented with the aim of fortifying faith and adherence to religious principles. Each of these sections, through its thematic and rhetorical repetitions, contributes to the overall semantic unity of the Surah. Patterns of Symmetry: The theory of symmetrical order utilizes three structural patterns—parallelism, circular, and inversion—that are identifiable in Surah Baqarah (Qur'an 2). For example, the verses pertaining to Bani Israel and the Muslim community indicate the congruence of divine directives across different historical contexts.

Criticisms: Some criticisms of this theory include the absence of a comprehensive analysis, the neglect of structural factors such as the differentiation between Meccan and Medinan verses, and insufficient consideration of the thematic diversity within the Surah.

Conclusion: The study demonstrates that Surah Baqarah (Qur'an 2) exhibits both coherence and coordination through its use of verbal repetitions and circular structures. Reda's modern theory, with its emphasis on symmetrical order, significantly contributes to our understanding of Surah's structure; however, a more comprehensive analysis—incorporating historical, social, and interpretative factors—is necessary to fully substantiate the theory. Nonetheless, this approach provides a valuable framework for countering the critiques of Orientalist scholars and for elucidating the rhetorical elegance of the Qur'an.

Keywords: Surah Baqarah, Novin Reda, Symmetrical Order, Structural Cohesion, Inverted Order

بازخوانی انسجام ساختاری قرآن کریم در پرتو نظریه نظم متقارن از دیدگاه نوین ردا (مطالعه موردی سوره بقره)^۱

علیرضا فاضلی^۱ ID، محمد هادی منصوری^۲ ID، محمد علی مجد فقیهی^۳ ID

۱. دانشجوی دکتری، مدرسی معارف قرآن و حدیث دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران (نویسنده مسئول)،

ایمیل: fazeli.alireza14@gmail.com

۲. استادیار، مدرسی معارف قرآن و حدیث، دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران، ایمیل: mansouri@maaref.ac.ir

۳. استادیار، مدرسی معارف قرآن و حدیث، دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران، ایمیل: majd@maaref.ac.ir

چکیده

بسیاری از اندیشمندان غربی بر این باورند که قرآن محتوای گسسته‌ای دارد؛ اما برخی از اندیشمندان این باور را رد کرده و تلاش می‌کنند تا انسجام ساختاری متن قرآن را ثابت کنند؛ از این رو، نوین ردا، یکی از قرآن پژوهان معاصر، دو ساختار ترکیبی (خطی و حلقوی) را در سوره بقره مورد بحث قرار می‌دهد و از این طریق، انسجام موجود در آیات سوره بقره را مورد بررسی قرار می‌دهد؛ بدین نحو که او اجزاء کلی سوره را به سه قسمت تقسیم می‌کند که مورد سوم دارای سه زیربخش است و هر کدام از سه قسم سوره را از جهت ترکیب خطی و لغوی مورد کنکاش قرار می‌دهد. و همچنین نمونه‌های مختلف ترکیب حلقوی را طرح و مورد بررسی قرار می‌دهد؛ با این حال، این نظریه با نقدهایی مواجه است که شامل نبود تحلیل جامع و دقیق و نادیده گرفتن عوامل ساختاری، مانند تفکیک آیات مکی و مدنی، می‌شود. پژوهش حاضر با استفاده از روش توصیفی تحلیلی، به بررسی رویکرد «ردا» پرداخته و به این نتیجه رسید که تحلیل‌های ارائه شده در این رویکرد بیشتر بر تکرار کلمه «هدایت» در بخش‌های اول و دوم سوره بقره تمرکز دارند؛ اما به جنبه‌های دیگری مانند عدالت و ایمان کمتر پرداخته شده است. نقدها همچنین به ساختار لغوی و ترکیب حلقوی و نیاز به توجه بیشتر به انعطاف‌پذیری ساختاری و تفسیرهای متفاوت اشاره دارند؛ با این حال، برای دستیابی به فهم عمیق‌تری از نظم متقارن در قرآن با بررسی دقیق‌تر و ارائه تحلیل جامع، ظرفیت پژوهش بیشتر وجود دارد.

واژگان کلیدی: انسجام ساختاری؛ سوره بقره؛ نظم متقارن؛ نظم معکوس؛ نوین ردا.

(۱) مقاله حاضر، برگرفته از رساله دکتری دانشجوی است.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۶ | تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۰۲/۱۱ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۰۶ | تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۴/۰۲/۰۱

♦ استناد به این مقاله: فاضلی، علیرضا، منصوری، محمد هادی و مجد فقیهی، محمد علی. (۱۴۰۴). بازخوانی انسجام ساختاری قرآن کریم در پرتو نظریه نظم متقارن از دیدگاه نوین ردا (مطالعه موردی سوره بقره). *مطالعات سبک شناختی قرآن کریم*، ۹ (شماره اول)، ۲۸۲-۲۵۶.

doi: 10.22034/sshq.2024.447170.1442

© ۲۰۲۵ نوع مقاله: پژوهشی ناشر: دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم

۱. مقدمه

اغلب خاورشناسان برآنند که سوره‌های مدنی قرآن به دلیل ساختار طولانی، گسسته و پراکنده هستند. اما برخی از محققان غربی با استفاده از شواهد لفظی و معنوی، پیوستگی قرآن را اثبات نموده‌اند. ولی برخی از پژوهشگران غربی با استناد به دلایل و شواهد و تقسیم‌بندی ساختاری و لفظی، وحدت و پیوستگی قرآن را نشان داده‌اند. اندیشمندان مسلمان که باور به پیوستگی سور و آیات قرآن دارند، در قرون گذشته و نیز عصر حاضر، با قلم زدن در راستای دفاع و اثبات انسجام متن قرآن، کوشش‌های بی‌وقفه‌ای برای حل چالش مدّ نظر انجام داده‌اند. از میان آثار قدما در باب نظم و ارتباط سوره‌های قرآن، می‌توان از کتاب «البرهان فی تناسب سور القرآن» از ابن زبیر غرناطی، «نظم الدرر فی تناسب الآیات و السور» از برهان‌الدین ابراهیم بن محمد بقاعی، «تناسق الدرر فی تناسب السور» از سیوطی، «نهر النجاة فی بیان مناسبات آیات ام الكتاب» از ساجقلی زاده مرعشی و «جواهر البیان فی تناسب سور القرآن» از صدیقی غماری نام برد. در دوره معاصر نیز کتاب‌هایی با موضوع نظم و تناسب به دست پژوهشگرانی همچون عبدالهادی فقهی زاده در «پژوهشی در نظم قرآن»، ابوالفضل خوش‌منش در «تناسب سوره‌ها، تنظیم و تدبیر در سوره‌های حزب مفصل»، خلیل محمود الیمانی در «دراسة نظم القرآن»، محمد فاروق الزین در «بیان النظم فی القرآن الکریم»، عباس همای در «چهره زیبای قرآن»، سید محمدعلی ایازی در «چهره پیوسته قرآن»، محمد خامه‌گر در «ساختار هندسی سوره‌های قرآن» به موضوع پیوستگی آیات و سوره‌های قرآن کریم و تشریح آن پرداخته‌اند.

در بیان ضرورت پرداختن به انسجام ساختاری در قرآن، باید بیان کرد، برخلاف پژوهشگران مسلمان، عموم مستشرقان غیرمسلمان، همچون گلدزیهر، ریچارد بل، گوستاو لوبون و آرتور جان آربری، قرآن را به‌ویژه در سوره‌های بلند مدنی (همانند بقره)، فاقد انسجام ساختاری و پیوستگی موضوعی دانسته‌اند؛ زیرا در نگاه نخست، چنین به نظر می‌رسد که هیچ ارتباطی میان موضوعات متنوع عرضه‌شده در یک سوره، وجود ندارد (مکوند و شاکر، ۱۳۹۴: ۸). در سال ۱۷۶۴ میلادی، ولتر در کتاب خود، قرآن را یک قطعه موسیقی بی‌شکوه فاقد نظم و ارتباط (ولتر، ۲۰۰۷: ۴۷) و همچنین در سال ۱۸۴۰ میلادی توماس کارلایل اسکاتلندی قرآن را یک مجموعه سردرگم‌کننده، به هم ریخته و بی‌معنی سرشار از تکرارهای بی‌پایان، توصیف کردند (کارلایل، ۱۹۰۱: ۷۴)؛ از این رو، تقسیم‌بندی ساختاری و محتوایی در تفسیر قرآن، اهمیت ویژه‌ای دارد؛ زیرا به فهم بهتر انسجام و پیوستگی درونی قرآن کمک می‌کند؛ به‌ویژه در سوره‌های طولانی مدنی که موضوعات متنوع‌تری را دربرمی‌گیرند. در این سوره‌ها، فهم چگونگی ارتباط بین بخش‌های مختلف می‌تواند به تفسیر دقیق‌تر و جامع‌تر قرآن منجر شود. این رویکرد، همچنین پاسخی به ایرادات مستشرقین است که گاهی اوقات به دلیل تنوع موضوعی در سوره‌های مدنی، به نبود انسجام در قرآن، اشاره کرده‌اند. در میان

تقسیم‌بندی‌های پیشین می‌توان به تقسیم برحسب رکوعات و برحسب سیاق، اشاره کرد که دارای روش نظام‌مند نیستند و به تبع پاسخگوی اشکالات محققین غربی نبوده‌اند. در این میان، نظریه نظم متقارن مطرح شد که برخاسته از پژوهش‌های مغرب‌زمین است و ریشه آن به حدود ۲۵۰ سال قبل می‌رسد، اما کاربرست آن در پژوهش‌های ادبی قرآنی به بیش از سه دهه نمی‌رسد. این نظریه که به آن «تحلیل بلاغی» نیز گفته می‌شود، تبیین نظم متون را عهده دارد (کایپرس، ۲۰۰۹: ۲). تحلیل بلاغی با مشخص نمودن ارتباط موجود میان عناصر سازنده متون، علاوه بر اثبات انسجام و نظم، به دنبال تعیین اشکال مختلف تقارن سازنده متن است و محققانی مانند نوین ردا که استادیار مطالعات اسلامی در دانشگاه تورنتو است، در سال ۲۰۱۰، پایان‌نامه دکترای خود را با موضوع «یکپارچگی متنی و پیوستگی در قرآن: تکرار و ساختار داستانی در سوره بقره»، در همین دانشگاه اخذ کرده است که بر روی نظم متقارن سوره بقره تمرکز دارد. و همچنین مقاله‌ای تحت عنوان «ساختار روایی سوره آل عمران»، تألیف نموده که با استفاده از الگوی نظم معکوس که روشی نظام‌مند است، پیوستگی آیات سوره آل عمران را نمایان می‌سازد؛ چراکه سوره بقره طولانی‌ترین سوره مدنی و درواقع طولانی‌ترین سوره قرآن محسوب می‌شود؛ شامل ۲۸۶ آیه و بیش از دو سوم از ۳۰ جزء قرآن را دربرمی‌گیرد و حجم آن متناسب با تنوع موضوعاتی است که در آن مورد بحث قرار می‌گیرد؛ به گونه‌ای که نمایانگر چالش‌های متنی و ادبی مخصوص سوره‌های مدنی است؛ از این رو، پرسش مطرح‌شده این است که آیا می‌توان برای این سوره یک ساختار، موضوع اتحاد بخش و طرح ترکیبی شناسایی کرد؟ صرف‌نظر از اینکه چه کسی متن را کنار هم قرار داده باشد؛ بنابراین، این مطالعه می‌تواند با عنوان تحقیقی در زمینه انسجام توصیف شود که سوره را با عنوان یک ترکیب ادبی کامل در نظر می‌گیرد و با ارزش افزوده بالقوه‌ای که از نگاه کردن به سوره با عنوان یک کلیت، به جای مجموعه‌ای از واحدهای تشکیل‌دهنده و ارتباطات خطی فوری بین آنها به دست می‌آید، سروکار دارد.

۲. تعریف نظریه نظم متقارن

پژوهشگران به سه الگوی تألیف متن، براساس نظم متقارن، اشاره می‌کنند:

۱- ساختار موازی: در این ساختار، واحدهای متنی مختلف، به همان ترتیب اولیه، دوباره تکرار می‌شوند (C'B'A/ABC).

مثال قرآنی این ساختار بخشی از آیه «الزَّانِي لَا يَنْكُحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكُحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ» است که حاوی نظم متقارن موازی است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، نظم متقارن این بخش از آیه بدین ترتیب است که عبارات «الزَّانِي»، «لَا يَنْكُحُ» و «أَوْ مُشْرِكَةً»، به همان ترتیب «الزَّانِيَةُ»، «وَلَا يَنْكُحُهَا» و «أَوْ مُشْرِكٌ»، به صورت متناظر و متقارن تکرار شده است. (فاضلی، ۱۴۰۲: ۵۰-۵۲)

۲- ترکیب حلقوی: این ساختار زمانی ایجاد می‌گردد که واحدهای ساختاری متن در یک دایره متحدالمرکز قرار گرفته‌اند. (ABC/X/CBA)

مثال قرآنی این ساختار، آیه‌الکرسی است که ساختار متقارن حلقوی دارد: «اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ (A) لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ (B) لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ (C) مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ (D) يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ (E) وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ (D') وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ (C') وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا (B') وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ (A')»

نظم متقارن این آیه بدین شکل است که بخش «A» با عبارت «اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ» با بخش «A'» با عبارت «وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ» تقارن دارند؛ زیرا هردو به دو صفت الهی اشاره دارند. بخش «B» با عبارت «لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ» با بخش «B'» با عبارت «وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا» تناظر دارند؛ همچنین بخش «C» با عبارت «لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ» با بخش «C'» با عبارت «وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ» تشابه دارند. بخش «D» با عبارت «مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ» نیز با بخش «D'» با عبارت «وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ» تقارن دارند. بخش «E» با عبارت «يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ» با عنوان بخش مرکزی این آیه شناخته می‌شود. (همان: ۵۸-۶۱)

۳- نظم معکوس: وقتی اطلاق می‌شود که همان ساختار حلقوی، اما بدون بخش نامتقارن میانی، وجود داشته باشد. (ABC/CBA)

مثال قرآنی این نوع تقارن آیه «هُنَّ (A) لِبَاسٌ (B) لَكُمْ (C) وَأَنْتُمْ (C') لِبَاسٌ (B') لَهُنَّ (A')»، بخشی از آیه ۱۸۷ سوره بقره است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، نظم متقارن این بخش از آیه بدین ترتیب است که بخش «A» و «A'» با عبارت «هُنَّ» و «لَهُنَّ»، با یکدیگر متقارن می‌باشند. همچنین بخش «B» و «B'» با عبارت «لِبَاسٌ»، کاملاً هم‌پوشانی دارند و بخش «C» و «C'» با عبارات «لَكُمْ» و «أَنْتُمْ»، هردو ضمیر بر جمع مذکر مخاطب دلالت دارند. (همان: ۶۸-۶۹)

۳. دیدگاه نوین ردا در انسجام ساختاری سوره بقره

نوین ردا، جهت کشف انسجام و نظم سوره بقره، به دو ساختار ترکیبی می‌پردازد:

۱- ترکیب خطی که منظور از آن، تکرار کلمه به کلمه لغات، عبارات یا جملات کامل است که در جایگاه یک قاب برای واحد محصور عمل می‌کنند. ۲- ترکیب حلقوی که منظور از آن، تکرار موضوعی در یک ترتیب معکوس است که دارای یک بخش مرکزی است و کل متن را پوشش می‌دهد؛ بنابراین، ایشان ابتدا به بخش اول که شامل تجزیه و تحلیل پیوسته سوره بقره از جهت ترکیب خطی یا لغوی است، پرداخته و آنگاه به بخش دوم که شامل کشف واحدهای ساختاری متن در یک دایره متحدالمرکز یا همان ترکیب حلقه‌ای است، می‌پردازد.

۳.۱. ترکیب خطی یا لغوی

اجزاء^۱ تکرارهای واژگانی هستند که نزدیک به آغاز و انتهای یک متن قرار دارد و آن را به یک واحد متمایز تبدیل می‌کند (ردا، ۲۰۱۷: ۷۰-۷۳). آنها معمولاً از عبارات تکراری تشکیل می‌شوند، اما می‌توانند به اندازه یک یا دو جمله بلند یا به اندازه یک واژه تکراری متمایز کوتاه باشند؛ درواقع، گاهی این تکرارها حتی مطابقت دقیق با کلمه ندارد، اما با اشکال دستوری متفاوتی که از آن ریشه می‌گیرد، مطابقت دارند؛ مانند مفرد و جمع یا فعل و مفعول. اجزاء وقتی در بخش‌های خاصی محصور شده‌اند، متن را سازماندهی می‌کنند؛ در نتیجه یک زیر واحد موضوعی مشخص می‌شود. از منظر زیبایی‌شناختی و بلاغی آنها نشانه پایان و تکمیل چرخه هستند (همو، ۲۰۲۱: ۲۷-۵۳).

نوین ردا بیان می‌کند که اجزاء در قرآن فقط از دو بند تشکیل نشده‌اند، بلکه غالباً شامل یک بند سوم نیز هستند که بر اهمیت متن افزوده و موجب افزایش تأکید در بخش پایانی می‌شود. این تکرار در بندهای دوم و سوم سبب می‌شود تا تأکید بر بخش‌های اولیه نسبت به ابتدای واحد کاهش یابد و در نتیجه، سوره جذاب‌تر شود (همو، ۲۰۱۷: ۸۹). اجزاء نه تنها در تقسیم‌بندی، بلکه در یکپارچه‌سازی متن و ایجاد پویایی داخلی سوره از طریق تنظیم مقدار متن محصور، نقش دارند. تکرار واژگان با عنوان عناصر منسجم عمل می‌کند و می‌تواند یک سوره را به طور کامل دربرگیرد (همان، ۷۰-۷۳). جزء، با عنوان ابزار بلاغی، از تکرار یک کلمه یا عبارت نزدیک به ابتدا و انتهای متن ساخته شده و چارچوبی برای واحد محصور فراهم می‌کند. دیوید مولر نیز بیان می‌کند که اجزاء مرزهای بین بخش‌ها را تعریف می‌کنند و شخصیت فردی آنها را برجسته می‌سازند (مولر، ۱۹۸۶: ۹۰-۹۳).

بقیه سوره بقره با تعاملی از اجزای داخلی و خارجی مشخص می‌شود؛ چراکه برخی از واحدهایی که با این دستگاه‌ها چارچوب‌بندی شده‌اند، خود به وسیله اجزای داخلی بیشتر تقسیم‌بندی شده‌اند. کل بخش باقیمانده از سوره می‌تواند یک بخش در نظر گرفته شود با اجزای داخلی که آن را به سه زیربخش تقسیم می‌کنند یا می‌توان آن را سه بخش مستقل در نظر گرفت که با اجزای مستقل چارچوب‌بندی شده‌اند. در اینجا، یک بخش در نظر گرفته خواهد شد و به آن با عنوان بخش ۳ (۳۵) اشاره خواهد شد؛ در حالی که اولین زیربخش از سه تقسیم‌بندی با عنوان زیربخش ۳.۱ (۳۵)، دومین زیربخش ۳.۲ (۳۵) و سومین زیربخش ۳.۳ (۳۵) نام برده خواهد شد (جدول ۱).

جدول ۱

بخش ۱	مقدمه عمومی (آیات ۱-۳۹)
بخش ۲	فرزندان اسرائیل (آیات ۱۲۳-۴۰)

(۱). به نظر می‌رسد نزدیک‌ترین کاربرد واژه اجزاء در علوم قرآنی، واژه «رکوع» باشد.

۳. ۱- ریشه‌های ابراهیمی (آیات ۱۵۱-۱۲۴)	امت مسلمان در حال ظهور (آیات ۲۸۶-۱۲۴)	بخش ۳
۳. ۲- قانون‌گذاری برای امت جدید (آیات ۲۴۲-۱۵۲)		
۳. ۳- آزمایش ایمان (آیات ۲۸۶-۲۴۳)		

۱. ۱. ۳. بخش اول سوره بقره (آیات ۱-۳۹)

نوین ردا ابتدا چارچوب جزء بخش ۲ را شناسایی کرده و علت آن چشمگیر بودن و روشن بودن آن به واسطه تکرار دو آیه کامل است، به‌ویژه، با تمرکز بر تکرار آیات و کلمات در بخش‌های مختلف. او تأکید می‌کند که بخش‌ها فقط محدود به تکرار دو آیه نیستند، بلکه گاهی اوقات شامل یک بند سوم هم می‌شوند که تأکید بیشتری به بخش پایانی می‌دهد؛ به‌ویژه در بخش اول، الگوی تکرار واژه «هدایت» (hudā) در آیه ۲ و نزدیک به پایان در آیه ۳۸، مشاهده می‌شود که با آیه ۳۹ یک جفت متضاد تشکیل داده و باید یک واحد مستقل در نظر گرفته شوند. این تکرار نه تنها به ساختاردهی محتوا کمک می‌کند، بلکه با ترسیم سرنوشت بشریت، حس کامل بودن را ارائه می‌دهد. استفاده از تضاد در شکلی ادبی در قرآن، برای به پایان رساندن واحدهای فرعی، مورد توجه قرار گرفته است (مجموعه نویسندگان، ۱۹۹۳: ۷۹-۸۰)؛ در نتیجه، این تحلیل نشان می‌دهد که قسمت اول سوره با استفاده از تکرار واژه «هدایت» ساختار یافته است که این تکرار در نزدیکی ابتدا و انتهای بخش، قرار دارد.

در سوره بقره، تکرار واژه «هدایت» نقش کلیدی در ساختار و معنای بخش‌ها دارد. این واژه در آیات مختلف تکرار شده و پایان هر بخش از موضوعات داخلی را مشخص می‌کند. برای مثال، آیه ۵ که به رستگاری متقین اشاره دارد و آیه ۱۶ که گمراهی برخی افراد را توصیف می‌کند، هر دو از واژه «هدایت» استفاده می‌کنند. این استفاده نشان‌دهنده یک عملکرد چارچوبی، هم در داخل و هم در خارج از بخش، است؛ علاوه بر این، تکرارهای اضافی در این بخش، به‌ویژه در انتها، تأکید و اهمیت بخش را افزایش می‌دهد. «هدایت» در جایگاه یک واژه کلیدی عمل کرده و موضوع اصلی سوره، یعنی خداوند، در مقام راهنما را مورد توجه قرار می‌دهد. این تأکید بر «هدایت» نه تنها موضوعات داخلی سوره را به هم متصل می‌کند، بلکه به سوره بقره حس یکپارچگی و جذابیت بیشتری می‌بخشد.

مطالعه تکرارهای متمایز بقره نقطه کانونی این پژوهش است. در سوره بقره، فراوانی و توزیع نسبتاً یکسان واژه «هدایت»، علاوه بر موقعیت تعیین‌کننده آن در اولین اینکلوزیو^۱

1) INCLUSIO

(قسمت محصور) سوره، آن را به یک نامزد خوب برای لایت‌ورت^۱ (واژه کلیدی رهبری) تبدیل می‌کند (کسلر، ۱۹۷۸: ۴۴). این واژه در بخش اول (۱۸)، مجموعاً هفت بار ظاهر می‌شود: چهار بار به صورت یک اسم بدون پسوند (آیات ۲، ۵، ۱۶، ۳۸)، یک بار به صورت یک اسم با پسوند (آیه ۳۸) و دو بار دیگر در اشکال دستوری متفاوت (آیات ۱۶، ۲۶). علاوه بر بیان واژه «هدایت» در ابتدا، وسط و انتها (آیات ۲، ۱۶، ۳۸) (که واژه در آیات ۱۶، ۳۸ دو بار ظاهر می‌شود) دو مرتبه دیگر نیز بین این بخش‌ها بیان شده است؛ بنابراین، این کلمه بین تکرارهای ابتدا و وسط در آیه ۵ و بین تکرارهای وسط و انتها در آیه ۲۶ نیز ظاهر می‌شود و از الگوی معمول در سوره بقره منحرف می‌شود. دو ظهور اضافی به ویژگی متمایز آن به یک واژه کلیدی اشاره دارد. علاوه بر این، واژه «هدایت» بیست و هفت بار دیگر در طول باقیمانده سوره بقره در آیات ۵۳، ۷۰، ۹۷، ۱۲۰، ۱۳۵، ۱۳۷، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۵۰، ۱۵۷، ۱۵۹، ۱۷۰، ۱۷۵، ۱۸۵، ۱۹۶، ۱۹۸، ۲۱۳، ۲۵۸، ۲۶۴ و ۲۷۲ تکرار می‌شود؛ بنابراین، مجموعاً سی و چهار مورد تکرار در بیست و پنج آیه وجود دارد؛ گاهی اوقات بیش از یک بار در همان آیه. این تعداد بیشترین میزان تکرار در میان همه سوره‌ها است. (ردا، ۲۰۱۲: ۱۰۶)

۳. ۱. ۲. بخش دوم سوره بقره (آیات ۴۰-۱۲۳)

جزء دوم، مانند جزء اول، با تکرار معین می‌شود. این بخش با عبارت «ای فرزندان اسرائیل، نعمت‌های من را که به شما داده‌ام به یاد بیاورید.» در آیه ۴۰ شروع می‌شود و دوباره در آیات ۴۷ و ۱۲۲ تکرار می‌شود؛ اما در دو تکرار آخر، تکرار گسترش یافته و دو آیه کامل را شامل می‌شود. دو آیه در آیات ۴۷-۴۸ و دوباره به طور کامل در آیات ۱۲۲-۱۲۳ تکرار می‌شود؛ با این تفاوت که دو فعل آخر جابجا شده است؛ بنابراین، اثر چارچوبی در قسمت پایانی جزء، قوی‌تر می‌شود.

تنها یکی از مشمولان بقره به این عنوان شناخته و توصیف شده است؛ بخش دوم سوره (آیات ۴۰-۱۲۳) که اتفاقاً از طولانی‌ترین تکرار تشکیل شده است که شامل دو بیت کامل (آیات ۱۲۲ و ۱۲۳ بقره) در پایان است. طباطبایی در تفسیر آیات اخیر می‌گوید: «این دو آیه، پایان این گفتار را به نقطه آغاز، و پایان آن را به آغاز آن برمی‌گرداند؛ بدین ترتیب، بخشی از گفتارهای بنی اسرائیل به پایان می‌رسد.»

تفسیر علامه طباطبایی، یادآور شرح سخنان داهود (۱۹۲۲-۱۹۸۲) است که یکی از اولین

(۱) شبیه به «جزء» ها، Leitwort نیز از مطالعه کتاب مقدس شناخته شده است، اما شناسایی آن جدیدتر است و به خوبی، شناخته شده نیست. مارتن بوبر که در سال ۱۹۶۵ درگذشت، در رابطه با پنتاتوک (پنج کتاب اول تورات) در مقاله‌ای به نام «Leitwortstil in der Erzählung des Pentateuchs» به این موضوع پرداخت. این اصطلاح بعداً توسط رابرت آلتز در کتاب «هنر داستان‌سرایی کتاب مقدس» استفاده شد. لایت‌ورت که به معنای واژه کلیدی رهبری است، در سرتاسر متن تکرار می‌شود و به آن یک هماهنگی یا حتی در مورد سوره بقره، یک موضوع مرکزی می‌بخشد. این واژه اغلب در اشکال دستوری مختلف دیده می‌شود؛ چراکه می‌توان تغییراتی در پایان کلمات، جنسیت، تعداد و سایر تفاوت‌های دستوری ایجاد کرد. این مفهوم شباهت زیادی به لایت‌موتیف دارد، اما تفاوت این دو در این است که لایت‌ورت به تکرار یک کلمه و لایت‌موتیف به تکرار یک موتیف یا تم در یک موقعیت مرکزی یا اصلی اشاره دارد. (ردا، ۲۰۱۲: ۱۰۴-۱۰۶)

محققان کتاب مقدسی است که روی اینکلوسیو^۱ کار کرده است. او آن را «دستگاه بلاغی که ترکیب چرخه‌ای» نیز نامیده می‌شود، تعریف کرد که در آن نویسنده به نقطه‌ای باز می‌گردد که از آنجا شروع کرده است؛ بنابراین به نظر می‌رسد، طباطبایی کارکرد این تکرارها را تشخیص داده و این بخش را واحدی مجزا در نظر گرفته است. حتی اگر او تکرارها را یک شخصیت بلاغی جداگانه شناسایی نکرده باشد. (ردا، ۲۰۱۲: ۸۳)

۳.۱.۳. بخش سوم سوره بقره (۱۲۴-۲۸۶)

ادامه سوره بقره با ترکیبی از اجزای داخلی و خارجی مشخص شده است؛ چون برخی از واحدهایی که با این دستگاه‌ها شکل گرفته‌اند، خودشان با اجزای داخلی به بخش‌های کوچکتر تقسیم شده‌اند. تمام بخش باقی‌مانده از سوره را می‌توان یک بخش دانست که با اجزای داخلی به سه زیربخش تقسیم می‌شود یا می‌توان آن را سه بخش جداگانه دید که هر کدام با اجزای مستقل شکل گرفته‌اند. اینجا ما آن را یک بخش در نظر می‌گیریم و آن را بخش ۳ (۳۵) می‌نامیم؛ درحالی‌که به اولین زیربخش آن، زیربخش ۱.۳ (۱. ۳۵)، دومین، زیربخش ۲.۳ (۲. ۳۵) و سومین، زیربخش ۳.۳ (۳. ۳۵) اشاره می‌کنیم (جدول ۱). در تحلیل‌های بعدی، هریک از این سه زیربخش، به ترتیب، بررسی خواهد شد. تفاوت‌های میان تعیین مرزهای بخش را زانیسر رابینسون و اصلاحی آن نیز مورد بحث قرار داده است. سپس، دلایلی که نشان می‌دهد این سه زیربخش باید یک واحد در نظر گرفته شوند، بررسی خواهند شد.

۳.۱.۳.۱. زیربخش اول (آیات ۱۲۳-۱۵۱)

زیربخش ۱.۳ شامل یک جزء فراگیر (جزء ۳) است که کل بخش (آیات ۱۲۴-۱۵۱) را در بر می‌گیرد و دو جزء کوچکتر دیگر که آن را به دو واحد زیرموضوعی تقسیم می‌کنند. جزء فراگیر شامل دعای ابراهیم و اسماعیل در نزدیکی آغاز بخش و تحقق آن در پایان (آیات ۱۲۹ و ۱۵۱) است. دعا برای این است که خداوند یک پیامبر را به نسل آنها بفرستد که آیات خدا را به آنها تکرار کند، در کتاب و حکمت به آنها تعلیم دهد و آنها را تقدیس کند.

دو جزء کوچکتر بخش ۱.۳ را به دو قسمت مجزا تقسیم می‌کنند (آیات ۱۲۴-۱۴۱ و ۱۴۲-۱۵۱). اولین جزء (که از این پس، جزء ۳A شناخته می‌شود) شامل یک آیه تکراری است که در وسط (آیه ۱۳۴) و در انتها (آیه ۱۴۱) دیده می‌شود؛ مانند تکرارهای وسطی دیگر. این تکرار نیز آیات قبلی را خاتمه می‌دهد و زیربخش را به دو بخش تقسیم می‌کند. بخش اول نشان می‌دهد که ابراهیم و نسل‌های نزدیک او مسلمان بوده‌اند (آیات ۱۲۴-۱۳۴)؛

1) INCLUSIO

درحالی که بخش دوم ادعای یهودی یا مسیحی بودن آنها را رد می کند (آیات ۱۳۵-۱۴۱). این مفهوم با آیات تکراری (آیات ۱۳۴/۱۴۱) که پیشوایان را از نسل های معاصرشان جدا می کند، تأکید می شود. اگرچه ابراهیم فوت کرده است، اما به نظر می رسد که او یک مکان مقدس برای انجام مراسم دینی خود به جای گذاشته است.

پس از توصیف منشأ مکان مقدس، آن مکان جهت جدید نماز تعیین می شود که پیامبر و مسلمانان موظف به روی آوردن به آن سمت هستند (آیات ۱۴۲-۱۵۱). همان طور که تاکنون الگوی آن مشخص شده، شروع جزء چارچوب بندی این زیربخش نسبت به پایانش، کمتر مشخص است، چون فقط شامل تکرار یک واژه «فول» است که از ریشه «ولی» آمده است؛ همچنین در آیات میانی این بخش تکراری طولانی تر در آیه ۱۴۴ وجود دارد که دو بار در انتها تکرار می شود؛ به این ترتیب، حس قوی پایانی به این زیربخش می بخشد. این تکرار شامل دستور برای روی آوردن به سمت مکان مقدس مکه است که آن را ب جهت جدید نماز یا قبله، تعیین می کند.

تکرارهای جزء ۳B به قدری چشمگیر هستند که حتی توجه مفسران قدیمی را نیز جلب کرده اند؛ حتی اگر آنها الگوی تکراری از اجزای تصاعدی را شناسایی نکرده و به دنبال راه های دیگری برای توضیح آنها بودند؛ برای مثال، بقاعی اولین تکرار را بشارت خوب، دومین را تحقق و سومین را گسترش امت محمد توضیح داده است.

۳.۱.۳.۲. زیربخش دوم (۱۵۲-۲۴۲)

این بخش با تأکید بر اهمیت یاد خدا و کمک خواستن از طریق صبر و نماز آغاز می شود (آیات ۱۵۲-۱۵۳) و با تکرار مفاهیم «ذکر» و «نماز» که در انتها تأکید می کند (آیات ۲۳۸-۲۳۹)، نشان دهنده یک ساختار پیچیده است. مفسرانی چون آندلسی، آلوسی، قطب و طنطاوی، درباره قرارگیری این آیات در میان موضوعات به ظاهر نامرتبط، مانند بیوه ها و زنان طلاق گرفته، تعجب کرده اند که گاهی این آیات را با تأثیر مثبت نماز بر این موقعیت ها مرتبط دانسته اند. تأکید بر بیوه ها و زنان طلاق گرفته از طریق تکرار عبارات مرتبط در آیات بعدی (آیات ۲۴۰-۲۴۱) و همچنین با استفاده از عبارت «آنهايي که از شما می میرند و بیوه ها را ترک می کنند» (آیات ۲۳۴، ۲۴۰) و تکرار «زنان طلاق گرفته» و «مهریه» (متاع) (آیات ۲۲۸، ۲۳۶، ۲۴۱) افزایش می یابد. این تکرارها به توضیح قرارگیری آیات در میان مباحث مختلف کمک می کند و نشان می دهد که این بخش ها با «آیات» و مفهوم «داشتن عقل» (آیات ۱۶۴، ۲۴۲) به یکدیگر متصل هستند که پیش درآمدی برای پایان سوره است و بازتاب هایی از کل سوره را ارائه می دهد. در بررسی این بخش که آیات ۱۵۲ تا ۱۶۲ دربر گرفته است، بر اهمیت دقت در تعیین مرزهای پایانی تأکید می شود. تحلیل زانیسر، که به بررسی عدم انسجام های موضوعی پرداخته و راه حل هایی ارائه داده است، نشان می دهد که در نظر گرفتن آیه ۱۵۲

برای بخش آغازین، می‌تواند بسیاری از این مشکلات را حل کند؛ زیرا این آیه عناصر مختلف را به هم متصل می‌کند و پیوندهای موضوعی قوی وجود دارد که آن را به بخش ۳.۲ متصل کرده و آن را بخشی از این زیربخش می‌سازد.

ارتباط موضوعی بین آیات ۱۵۳ تا ۱۵۷ که به مفهوم صبر پرداخته، واضح است، اما ارتباط آیه ۱۵۸ که به طواف دور کوه‌های صفا و مروه می‌پردازد، با بخش‌های قبلی کمی پیچیده‌تر است. زانیسر این آیه را با بخش ۳.۱ و کعبه که هر دو جزو حج هستند، مرتبط می‌داند (زانیسر، ۲۰۰۰: ۳۵-۳۶) و به استفاده مشترک آنها از مفهوم تشکر اشاره کرده است (همان: ۳۶). آیه ۱۵۲ نیز دستور به تشکر از خدا می‌دهد؛ درحالی‌که در آیه ۱۵۸ نشان می‌دهد که خداوند تشکر می‌پذیرد. این نشان‌دهنده یک ارتباط موضوعی است که طواف صفا و مروه را شکلی از یاد کردن و تشکر از خدا تعریف می‌کند؛ بنابراین، در نظر گرفتن آیه ۱۵۲ برای بخشی از ۲.۳، می‌تواند ناسازگاری‌های مربوط به آیه ۱۵۸ را با تأکید بر نقش آن در ایجاد ارتباط بین آیات و تقویت پیوندهای موضوعی درون سوره حل کند. همانند تحلیل پیشین، آیات ۱۵۸ تا ۱۶۲ نیز از طریق آیه ۱۵۲ به بخش‌های قبلی متصل می‌شود که این آیات به موضوع هشدار درباره پنهان کردن آیات الهی پرداخته و ناسپاسی را مورد توجه قرار می‌دهد. آیه ۱۶۱ این رفتار را نوعی ناسپاسی توصیف می‌کند و ارتباط مستقیمی با پیام‌های آخر آیه ۱۵۲ برقرار می‌کند که نسبت به ناسپاسی نیز هشدار می‌دهد؛ در نتیجه، آیات ۱۵۳ تا ۱۶۲ را می‌توان توضیح و تفسیری برای آیه ۱۵۲ در نظر گرفت که بر اهمیت هماهنگی در این بخش تأکید دارد.

این تحلیل تأکید می‌کند که آیه ۱۵۲، پیوندهای موضوعی قوی با آیات بعدی دارد که این ارتباط آیات را به یکدیگر متصل می‌کند و ارتباط نزدیک‌تری بین این بخش و باقی سوره ایجاد می‌کند. بخش باقی‌مانده نیز به‌طور مستقیم به آیه ۱۵۲ مرتبط است و با ماهیت کلی قانونی خود، از طریق دستورات و ممنوعیت‌های مختلفی که با این آیه معرفی شده است، ادامه می‌یابد.

۳.۱.۳. زیربخش سوم (۲۴۳-۲۸۶)

این زیربخش با تکرار واژه‌ها و آیه‌ای از دعای بنی‌اسرائیل، تحت رهبری پیامبر (پادشاه طالوت) آغاز می‌شود (آیه ۲۵۰) و در آیه ۲۸۶ با دعایی به مسلمانان پایان می‌یابد. تکرار فقط در پایان زیربخش ظاهر می‌شود و هیچ واژه یا عبارت تکراری در آغاز آن وجود ندارد. نشانگر یک الگوی تصاعدی است که تکرار نهایی بخش و سوره را می‌بندد؛ درحالی‌که «I۳» و «I۳A»، هر دو دعا هستند، فقدان تعریف مرز اولیه در آن‌ها نیز مشاهده می‌شود؛ اما الگوی چارچوب‌بندی تصاعدی در تمامی این موارد حفظ می‌شود. سه آیه آخر سوره، اکوهای متعددی از کل سوره دارند که رابینسون آن‌ها را به‌طور قانع‌کننده‌ای نشان داده است.^۱ آیه

(۱) رابینسون به‌طور قانع‌کننده نشان داده که اولین از این آیات، آیه ۲۸۴، اکوهای از آیات ۲۰، ۲۹، ۳۳، ۷۷، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۹، ۱۱۶،

۲۸۴، تکرارهایی از آیات متعددی دارد؛ همچنین است آیه ۲۸۵ و آیه ۲۸۶ که از آیات مختلفی استفاده می‌کنند. با وجود یک تکرار واژه به واژه‌ای قوی «به ما بر ناسپاسان پیروزی بده» (آیات ۲۵۰، ۲۸۶)، این اکوها به شیوه‌ای که یک جزء عمل می‌کند، تأکید می‌کند و سوره را به پایان می‌برد. (ردا، ۲۰۱۲: ۹۸)

همخوانی بین «اجزاء» و مرزهای موضوعی تنها نشانه‌ای برای استفاده از این ابزارها در ترسیم ساختار سوره نیست. الگوی منظم و متوالی «اجزاء» نیز دلیلی برای هدف ساختاری آنهاست؛ چون هر کدام به دنبال دیگری قرار دارند. به این ترتیب، جزء «I۱» فوراً بعد از «I۲»، جزء «I۲» فوراً بعد از «I۳»، جزء «I۳» فوراً بعد از «I۴» و جزء «I۴» فوراً بعد از «I۵» می‌آید. سوره بقره الگوی بلاغی «جزء افزایشی» را نشان می‌دهد که براساس افزایش تکرارها در انتهای آن، مشخص می‌شود. هفت نمونه از این الگو در سوره وجود دارد؛ پنج تای آنها سوره را به پنج بخش موضوعی تقسیم می‌کند و دو جزء باقی‌مانده بخش ۳.۱ را به دو قسمت تفکیک می‌کند. نشان‌دهنده ساختاری لایه‌ای داخلی و خارجی است. لایه‌بندی داخلی با اجزاء «I۳A» و «I۳B» و لایه‌بندی خارجی با تقسیم‌بندی بخش‌های ۳.۱، ۳.۲، و ۳.۳ صورت می‌گیرد تا یک واحد متحد ایجاد شود. گرچه بخش‌های ۳.۱، ۳.۲، و ۳.۳ به‌ظاهر واحدهایی جداگانه دیده می‌شوند، عواملی وجود دارد که آنها را یک بخش واحد تلقی می‌کند. این تقسیم‌بندی براساس بلاغت و ترکیب موضوعی است؛ «I۲» با تکرارهای طولانی، سوره را به‌طور ضمنی به سه بخش تقسیم می‌کند و «I۳»، «I۴» و «I۵» که کوتاه‌ترند، نشان‌دهنده مرزهای موجود هستند. (همان، ۹۹-۱۰۰)

۳.۲. ترکیب حلقوی یا موضوعی

نوع دیگری از ویژگی‌های ساختمانی که معمولاً در قرآن رخ می‌دهد، تکرار واژگان نیست، بلکه تکرار مضمون است. بخش‌هایی از متن سوره بر حول یک موضوع یا ایده می‌چرخد و در الگوهای خاصی مطرح شده است. وقتی چنین موضوعاتی به همان ترتیب، تکرار شوند، «تناوب» نامیده می‌شوند و وقتی به‌صورت برعکس تکرار شود، «کیاسم» یا «ساختارهای کیاستیک» نامیده می‌شوند. از بین همه، مشهورترین ابزار شاعرانه‌ای که توجه دانشمندان را در سال‌های اخیر به خود جلب کرده، ترکیب حلقه است. «ترکیب حلقه» برای توصیف نوع خاصی از ساختار کیاستیک استفاده می‌شود که یک نقطه اوج در مرکز یا نزدیک مرکز دارد. چنین ساختارهایی بر مرکز تأکید می‌کند. واژه «حلقه» دایره‌های متحدالمرکز را که از این قله خارج می‌شود به‌تصویر می‌کشد. (همو، ۲۰۲۱: ۵۷)

۱۱۷، ۱۴۸، ۱۶۴، ۲۵۵، ۲۵۹، ۲۷۱ دارد، در حالی که آیه دوم، آیه ۲۸۵، به آیات ۲، ۴، ۲۱، ۲۲، ۳۰، ۳۱، ۳۴، ۵۳، ۵۸، ۸۳، ۸۷، ۹۳، ۹۸، ۱۰۱، ۱۰۵، ۱۰۹، ۱۱۳، ۱۲۱، ۱۲۶، ۱۳۶، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۶۱، ۱۶۳، ۱۷۳، ۱۷۷، ۱۸۲، ۱۹۲، ۱۹۹، ۲۱۰، ۲۱۴، ۲۱۸، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۳۵، ۲۴۸، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۵ اشاره دارد و آخرین آیه، آیه ۲۸۶، از آیات ۴۴، ۷۹، ۱۳۴، ۱۴۱، ۲۰۲، ۲۲۵، ۲۳۳، ۲۳۷، ۲۴۹، ۲۵۰ استفاده می‌کند.

۲.۳.۱. اولین نمونه از ترکیب حلقوی

ساختار کلی سوره به شکل کیاستیک ظاهر می شود و از الگوی «ABC/B'C'A'/C'B'A» پیروی می کند که در آن «A» بخشی است که ویژگی یک آزمایش دارد، بخش «B» حاوی دستورالعمل و «C» داستانی است که منشأ اولیه را به تصویر می کشد. تکرارها دارای طول فزاینده هستند. پنل های سوره بقره موضوعی هستند و کل سوره را با پیروی از الگوی «ABC/B'C'A'/C'B'A» پوشش می دهند؛ بنابراین، به جای دو عنصر تکرارشونده که هر کدام دو بار ظاهر می شوند، ساختار سوره بقره سه عنصر تکراری دارد که هر کدام سه بار ظاهر می شوند؛ در نتیجه، کل ساختار سوره بقره می تواند «کیاسمی» توصیف شود. آیات ۳۰-۳۹ نیز با تغییر مخاطب آغاز می شود؛ اکنون با پیامبر مستقیماً صحبت می شود و از آن دعوت می شود تا داستان آدم و حوا را بررسی کند. در اینجا داستان آدم و حوا نه تنها منشأ اولیه نوع بشر را به تصویر می کشد، بلکه وعده الهی هدایت آینده را نیز به تصویر می کشد.

جدول ۲

بخش	آیات	زمینه	کاراکتر
بند ۱.۱	۱-۲۰	دسته بندی بشریت به سه گروه	آزمایش
بند ۲.۱	۲۱-۲۹	خطاب مستقیم به نوع بشر	دستورالعمل
بند ۳.۱	۳۰-۳۹	داستان آدم و حوا	داستان

تغییر مخاطب از بنی اسرائیل به مسلمانان در زیربخش سوم، مشخص کننده مرز آن است (جدول ۳). این بخش با ساختار سه جانبه، شامل دستوراتی است که از مسلمانان می خواهند به پیامبر جدید ایمان آورده، اتفاق کرده و در دعاها جمعی شرکت کنند (آیه ۴۱-۴۷). خداوند بنی اسرائیل را با ارائه کتاب به موسی، هدایت کرد (آیه ۵۳)؛ پس از نجات آنها از ظلم فرعون (آیه ۴۹-۵۰)، شکافتن دریا (آیه ۵۰) و فراهم سازی غذا و آب در بیابان (آیه ۵۷-۶۰). همچنین نحوه برخورد خدا با تخلفات مکرر بنی اسرائیل و مجازات خطاکاران را نشان می دهد (آیه ۵۱-۷۴). در ادامه، بند ۲.۳ به انتقاد از برخی رفتارهای بنی اسرائیل پرداخته و جامعه مسلمان نوپا را راهنمایی می کند (آیه ۷۵-۱۲۳)؛ از جمله جعل کتاب مقدس (آیه ۷۵-۷۹)، حمله و اسارت هم دینان (آیه ۸۴-۸۶) و امتناع از پیروی از کتاب و پیامبر جدید (آیه ۸۷-۹۱، ۹۹-۱۰۱). خداوند عواقب سنگینی برای این رفتارها بیان می کند؛ از جمله تحقیر در دنیا و عذاب در آخرت (آیه ۸۰-۸۱، ۸۵-۸۶ و ۸۸-۹۰)، دستور به پیامبر برای پاسخگویی شفاهی (آیه ۸۰-۸۲؛ ۹۱-۹۸) و هشدار به مسلمانان برای عدم تقلید از گذشته یهودیان، تشویق به عفو و بخشش (آیه ۱۰۹) و اهمیت برپایی نماز و اتفاق منظم (آیه ۱۱۰). این ساختار نقش مستمر خداوند را هم در گذشته و هم در حال، برای راهنمایی برتر، تأیید می کند.

جدول ۳

بخش	آیات	زمینه	کاراکتر
بند ۱.۲	۴۰-۴۸	ارائه (present) دستورالعمل برای بنی اسرائیل	دستورالعمل
بند ۲.۲	۴۹-۷۴	تعاملات گذشته بین آنها و خدا	داستان
بند ۳.۲	۷۵-۱۲۳	تعامل فعلی (present) با جامعه مسلمانان	آزمایش

«۳۵» با داستان ابراهیم و اسماعیل و ساختن حرم باستانی آغاز می شود. وعده مبعوث شدن به پیامبری در قوم، آنان را فراگرفته است و بدین وسیله منشأ اولیه کتاب مقدس و منبع هدایت اسلامی را به تصویر می کشد (۳۵.۱). بخش فرعی با «۳۵.۲» دنبال می شود که حاوی قوانینی برای ملت جدید است و با آزمایش ایمان در «۳۵.۳» به پایان می رسد.

جدول ۴

بخش	آیات	زمینه	کاراکتر
۱.۳	۱۲۴-۱۵۱	ریشه های ابراهیمی	داستان
۲.۳	۱۵۲-۲۴۲	قانونگذاری برای ملت جدید	دستورالعمل ها
۳.۳	۲۴۳-۲۸۶	آزمایش ایمان	آزمایش

باتوجه به آنچه گفته شد، سه بخش فرعی قرآن، هر کدام با موضوعات آزمون، دستورالعمل برای بشریت یا داستانی در رابطه با خاستگاه های اولیه هدایت مشخص می شوند. بند «۱». کتاب را آزمونی معرفی می کند که براساس آن، بشریت به سه گروه طبقه بندی می شود؛ بند «۱.۲» دستورالعمل های عمومی ارائه می دهد و «۳.۱۵» داستان خاستگاه و وعده الهی برای ارسال راهنمایی را بازگو می کند؛ بنابراین، ساختار آزمون (دستورالعمل) داستان مطرح است. بند «۱.۲» با دستورالعمل آغاز می شود؛ «۲.۲۵» تاریخ بنی اسرائیل را بازگو می کند و بند «۳.۲» به آزمون هایی که بنی اسرائیل با آنها مواجه شده اند، می پردازد؛ بنابراین، از الگوی دستورالعمل (داستان) آزمون پیروی می کند. «۳۵» که با داستان ابراهیم و اسماعیل آغاز شده و وعده فرستادن پیامبری در نسل آنها را مطرح می کند (۳۵.۱)، با قوانین برای ملت جدید (۳۵.۲) و آزمایش ایمان در «۳،۳۵» ادامه می یابد، نشان دهنده الگوی معکوسی نسبت به «۱۵» است. هربخش ترکیبی از سه بخش «ABC» و «B'C'A» و «A'B'C» است. بسیاری از دستورات داده شده به بنی اسرائیل در بند ۲، در بند ۳ تکرار و توضیح داده می شود؛ مانند ایمان، دعا، و صدقه دادن (آیات ۴۰-۴۸، ۱۳۶، ۱۵۰-۱۵۳، ۲۶۱-۲۷۴). فرمان احترام به خدای یکتا (آیات ۱۶۳-۱۶۷)، محدودیت های غذایی (آیات ۱۶۸-۱۷۲) و قوانین مربوط به مرگ و اراده متوفی (آیات ۱۷۸-۱۸۲) در بین آیات مورد بحث، قرار می گیرند. این نشان می دهد که خداوند به طور سیستماتیک، دستورات مشابهی را هم به اسرائیلی ها و هم به

مسلمانان داده است و خداوند را راهنمایی روشنمند معرفی می‌کند.

جدول ۵

1	بخش 1	§1.1	آزمون
		§1.2	دستور العمل
39		§1.3	داستان
40	بخش 2	§2.1	دستور العمل
		§2.2	داستان
123		§2.3	آزمون
124			
141		§3.1	داستان
151			
152	بخش 3	§3.2	دستور العمل
242			
243		§3.3	آزمون
286			

۲.۳.۲. دومین نمونه از ترکیب حلقوی

این بخش از سوره بقره ایمان و عمل‌های ملموس را به یکدیگر پیوند می‌زند و الگویی از ابتدای سوره (آیات ۳-۴) را دنبال می‌کند که مؤمنین را در میان سه گروه از بشریت معرفی می‌کند؛ ابتدا با ایمان شروع شده و به نماز و انفاق (آیه ۳) و در نهایت به کتاب و آخرت (آیه ۴) می‌پردازد. این الگو در بخش «§۳.۲»، با چهار بار تکرار ایمان و پنج بار تکرار عمل، همراه تأکید مداوم بر ارتباط بین ایمان و کتاب، نه بار تکرار می‌شود. و نشان می‌دهد که ایمان و عمل همیشه باید همراه باشند. عمل‌های مورد بحث، علاوه بر مسائل غذایی، شامل نماز، برخورد با مرگ/جنگ و حج است که به تدریج به سمت پایان سوره افزایش می‌یابد. این ویژگی به همراه تکرار عناصر «A» و «B»، ساختار را به یک کیاسم شکسته با تأکید دوگانه تبدیل می‌کند. توجه ویژه‌ای که به تکرار نهایی اینکلوزیو در آیات ۲۳۸-۲۳۹ داده شده و موضوع یادآوری و نماز را مورد تأکید قرار می‌دهد، نشان‌دهنده تناوب بین موضوعات مرتبط با عمل و ایمان است.

بخش «۳.۳۸» ادامه‌دهنده الگوی اقتصاص است. رابینسون نشان داده که سه آیه اول (آیات ۲۴۳-۲۴۵) انعکاس‌هایی از بخش‌های قبلی سوره دارند. آیه اول درباره هزاران نفر از مردمی است که از خانه‌هایشان خارج شده و به خواست خداوند مرده و سپس زنده شده‌اند (آیه ۲۴۳)، یادآور مرگ و احیای بنی اسرائیل (آیات ۵۵-۵۶) و ترس از مرگ (آیه ۱۹) است. فرمان جنگیدن (آیه ۲۴۴)، به دقت، با تسلط خداوند بر زندگی و مرگ پیوند خورده است و تشویق به انفاق (آیه ۲۴۵)، معامله بد و وام خوب را (آیات ۱۶) یادآوری می‌کند. (رابینسون، ۱۹۹۶: ۲۱۶-۲۱۷)

ایمان و عمل در «۳.۳۸»، ویژگی‌های متفاوتی به خود می‌گیرند؛ ایمان بیشتر به سوی تسلط خداوند بر زندگی و مرگ متمایل می‌شود. بخش‌های «عمل» عمدتاً به جنگیدن و انفاق متمرکز می‌شوند. تناوب بین ایمان و عمل در این بخش ادامه می‌یابد اما با تمایزاتی که آن را متمایز می‌کند، ایمان و عمل ماهیت متفاوتی دارند و بخش تحت پوشش دو تناوب دیگر قرار دارد.

تناوب بین اعتقاد و عمل در بخش «۳.۳»، شش بار دیگر ادامه می‌یابد و کل تعداد تناوب‌ها را به پانزده می‌رساند. اینجا خداوند حاکم زندگی و مرگ معرفی شده و ایمان عمیقاً با جنگیدن و واگذاری زندگی به دست خدا پیوند خورده است. این مفهوم که با انفاق در تناوب است، نشان‌دهنده تمایز ویژه این بخش است. تناوب‌ها نه تنها از نظر ماهیت، بلکه تدریجی افزایش می‌یابند و با سه داستان نمایش داده‌شده در آیات ۲۴۳، ۲۴۶-۲۵۳، و ۲۵۸-۲۶۰ (جدول ۶) که با دیگر بخش‌ها در تناوب هستند، بخش را با تناوب سومی پوشانده‌اند.

جدول ۶

کلاس	تألیف	موضوعات	آیات
A	عمل	نماز حج رسیدگی به مرگ کسانی که در نبرد امبارزه افتادند. (یارت)	151- 158
B	ایمان	کتابان کتاب مقدس توحید	159- 167
C	عمل	دستور غذا خوردن با شرایط نهر الیه و ی. ال گامان، شیطان	168- 169
D	ایمان	پاسخ به کتاب مقدس	170- 171
C'	عمل	دستور غذا خوردن با شرایط بوس ال پیروی از گامهای شیطان محدودیت های غذایی	172- 174
B'	ایمان	کتابان کتاب مقدس اجرای ایمان: خدا، روز آخرت، فرشتگان، کتاب آسمانی و پیامبران	174- 177
A'	عمل	نماز رسیدگی به مرگ، حج زیارت گسترش با صدقه و مخارج دیگر	177- 203
		مقررات روزه مقررات جنگ	
B''	ایمان	توحید اعلام از ایمان کتاب مقدس: ادعای صادق گسترش بر مؤلفه های ایمان	204- 214
A''	عمل	اتفاق نرون جنگیدن مسئولیت قمار و التکل گسترش با موضوعات مرتبط با زنان	215- 242
	ایمان	توضیح داستان: درباره خداوند به عنوان ارباب بر زندگی و مرگ	243
	عمل	جنگ اتفاق نرون	244- 245
	ایمان	توضیح داستان: درباره جنگیدن	246- 253
	عمل	اتفاق نرون	254
	ایمان	آیه مرثی و آلهی دین توضیح داستانی درباره خداوند به عنوان ارباب بر زندگی و مرگ	255- 260
	عمل	اتفاق نرون گسترش بر خبیثه، ربا، و ام ها	261- 283

۲.۳.۳. سومین نمونه از ترکیب حلقوی

اولین تناوب اضافی که بر این بخش سایه انداخته، تناوب دو موضوع زندگی و ثروت یا به عبارت دیگر، قرار دادن زندگی و ثروت خود در دستان خداوند است. این دو موضوع در سراسر زیربخش، تناوب دارد؛ بدین ترتیب، تناوب قبلی ایمان و عمل از «۳۸.۲» (جدول ۶) را با تناوب دیگری که مختص «۳۸.۳» است (جدول ۷) نشان می‌دهد. بخش با یک اپیزود آغاز می‌شود که تسلط خداوند بر زندگی و مرگ را نشان می‌دهد و در ادامه با فرمان به جنگیدن و سپس هزینه کردن دنبال می‌شود. ایده جنگیدن و بدین ترتیب قرار دادن زندگی خود در دستان خداوند در داستان طالوت (آیات ۲۴۶-۲۵۲)، به تصویر کشیده شده است و مجدداً با یک فرمان به هزینه کردن (آیه ۲۵۴) دنبال می‌شود. خداوندی که خواب و خسب ندارد در سه آیه بسیار معروف تعظیم می‌شود (آیات ۲۵۵-۲۵۷) و در ادامه با سه اپیزود کوتاه که دوباره کنترل بر زندگی و مرگ و توانایی خداوند برای احیای مردگان را نشان می‌دهد (آیات ۲۵۸-۲۶۰)، دنبال می‌شود. هزینه کردن و دادن صدقات، به تفصیل، بیان شده و با منع ربا و مقررات برای گرفتن وام‌ها، بیشتر گسترش می‌یابد (آیات ۲۶۱-۲۸۳)؛ بنابراین، موضوعات زندگی و ثروت مجموعاً شش بار تناوب دارند. دنبال کردن الگوی «S'FS'FS'F» که در آن «F» نماینده موضوع مرتبط با زندگی و «S» نماینده موضوع مرتبط با ثروت است در جدول ۷ نشان داده شده است.

جدول ۷

الگو	تناوب	موضوعات	آیات
F	زندگی	خداوند به عنوان ارباب بر زندگی و مرگ، فرمان به جنگیدن	243-244
S	ثروت	اتفاق کردن	245
F'	زندگی	خداوند در زمینه طالوت، جنگیدن را حکم می‌کند.	246-253
S'	ثروت	اتفاق کردن	254
F''	زندگی	تعظیم خداوند (آیه عرش)، خداوند به عنوان ارباب بر زندگی و مرگ	255-260
S''	ثروت	اتفاق کردن، ربا، وام‌ها	261-283
		خاتمه	284-286

۲.۳.۴. چهارمین نمونه از ترکیب حلقوی

بخش «۳.۳۵» با تناوب سوم شروع می‌شود که بر دو تناوب دیگر سایه می‌اندازد و شامل سه داستان و سه فرمان است (جدول ۸). این بخش با داستانی آغاز می‌شود که تسلط خداوند بر زندگی و مرگ را نشان می‌دهد و با فرمان‌هایی برای جنگیدن و انفاق ادامه می‌یابد. داستان طالوت (آیات ۲۴۶-۲۵۳) و بخش آیه عرش (آیات ۲۵۴-۲۵۷)، به ترتیب، تسلط خداوند و تشویق به انفاق را نمایش می‌دهد. در این بخش، ایمان و عمل ویژگی‌های منحصربه‌فردی دارند که ماهیت ایمان به سوی تسلط خدا بر زندگی و مرگ متمایل شده و عمل‌ها صرفاً به جنگیدن و انفاق محدود می‌شوند. تناوب بین ایمان و عمل ادامه یافته، اما با تفاوت‌هایی که بخش را متمایز می‌کند، به‌ویژه با تأکید بر دو تناوب اضافی که بر تناوب‌های دیگر سایه می‌اندازد.

تناوب‌های داستان در این بخش، سه داستان کوتاه را به یاد می‌آورند؛ داستان آدم، اسرائیلیان باستان و ابراهیم و اسماعیل نشان‌دهنده ترتیب پیشرفت از بشریت به اسرائیلیان و سپس به ابراهیم و ملت مسلمان در حال ظهور است. این الگو تأکید می‌کند بر این فکر که ایمان و عمل باید با آزمایش‌ها همراه باشد. بخش «۳.۳۵» با تأکید بر اعتقاد و اعتماد به خداوند در زمینه‌های جنگیدن و انفاق، ایمان را با اعتماد به خداوند در زندگی و ثروت تبیین می‌کند و نشان می‌دهد که جامعه مسلمان باید در این آزمایش‌ها به خداوند اعتماد کند. این تناوب‌ها، نه تنها مفاهیم ایمان و عمل را تأکید می‌کنند، بلکه به جامعه مسلمان آموزش می‌دهد که چگونه در دین جدید خود پیشرفت کند و خداوند را در تمام جنبه‌های زندگی خود پذیرا باشد. این بخش با اپیلوگی به پایان می‌رسد که تمامی مفاهیم را به هم مرتبط می‌کند و نشان‌دهنده حمایت خداوند از مؤمنان در تلاش‌هایشان است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۸

آیات	موضوعات	تناوب	الگو
243	داستانی که تسلط خداوند بر زندگی و مرگ را نشان می‌دهد	داستان	H
244- 245	فرامین به جنگیدن و انفاق کردن	فرمان	I
246- 253	داستانی که تسلط خداوند بر زندگی و مرگ را نشان می‌دهد	داستان	H'
254- 257	فرمان به انفاق کردن و تعظیم خداوند	فرمان	I'
258- 260	داستان‌هایی که تسلط خداوند بر زندگی و مرگ را نشان می‌دهند	داستان	H''
261- 283	انفاق، ربا، وام	فرمان	I''
284- 286	خاتمه		

در میان هفت اینکلوژیو (هفت بخش ساختاری)، دومین بخش برجسته‌تر است و سوره را به سه پنل افزایشی طول تقسیم می‌کند؛ هریک شامل سه بخش با ماهیت داستان، آموزش یا آزمایش است. بخش‌های داستانی حول مفهوم انتخاب می‌چرخند و منشأ اولیه راهنمایی را نشان می‌دهند. در پنل اول، ترتیب بخش‌ها آزمایش آموزش داستان است؛ درحالی‌که در دومین پنل، آموزش داستان آزمایش و در آخرین پنل، داستان آموزش آزمایش است و نشان‌دهنده یک ساختار کیاسمی در کل سوره است.

۴. بررسی دیدگاه «نوین ردا»

– بازتاب نظریه نظم متقارن در قرآن کریم، از دیدگاه نوین ردا

ردا نظریه‌ای درباره نظم متقارن در قرآن کریم، مطرح کرده که براساس سه اصل تناظر، تضاد و تناسب استوار است. این نظریه بیانگر انسجام و هماهنگی در سطوح آوایی، معنایی و ساختاری قرآن است. با وجود پتانسیل بالای این دیدگاه، انتقاداتی به نحوه ارائه و تحلیل ناکامل نویسنده وارد است، به‌ویژه در زمینه نبود تحلیل جامع و ارائه نمونه‌های دقیق؛ باین‌حال، با بررسی دقیق‌تر و تحلیل جامع‌تری که شامل نمونه‌های مشخص است، می‌توان این دیدگاه را بهبود بخشید و به درک عمیق‌تری از نظم متقارن در قرآن، دست یافت.

- عدم اشاره ردا به عوامل ساختاری در تحلیل نظم متقارن

آیات مکی و مدنی: سوره بقره آیات مکی و مدنی دارد. نویسنده به این موضوع که چگونه آیات مکی و مدنی در نظم متقارن سوره نقش دارند، اشاره‌ای نمی‌کند. موضوعات سوره: سوره بقره موضوعات مختلفی دارد. نویسنده به این موضوع که چگونه موضوعات مختلف سوره در نظم متقارن آن نقش دارند، اشاره‌ای نمی‌کند.

- نقد بخش اول سوره بقره

ردا به درستی تأکید کرده است که تکرار کلمه «هدایت» یکی از ویژگی‌های بارز این بخش از سوره است. این تکرار نه تنها در جایگاه یک عنصر چارچوبی که بخش را از ابتدا تا انتها به هم متصل کرده، عمل می‌کند، بلکه همچنین در جایگاه یک محور مرکزی برای تأمل در موضوع هدایت الهی، عمل می‌کند؛ باین حال، درحالی که این تکرارها به وضوح نقش مهمی در ساختارمندی محتوا دارند، ارزیابی آن‌ها باید در چارچوب گسترده‌تری از مفاهیم و پیام‌های موجود در سوره انجام شود؛ اگرچه تمرکز بر واژه «هدایت» در مقام کلیدواژه اصلی قابل توجه است، اما بررسی این بخش از سوره بقره نباید به این تکرارها محدود شود. موضوعات دیگری مانند عدالت، ایمان، نماز و اخلاقیات نیز در این بخش مطرح می‌شوند که هریک نقش مهمی در درک کلی سوره دارند. به نظر می‌رسد که ردا این جنبه‌ها را کمتر مورد توجه قرار داده است.

- نقد بخش دوم سوره بقره

ردا در مطلب ارائه‌شده درباره آیات ۴۰ تا ۱۲۳ سوره بقره، با تأکید بر استفاده از تکرار در مقام یک ابزار بلاغی و چارچوب‌بندی، اطلاعات ارزشمندی درباره ساختار و محتوای این بخش از سوره ارائه می‌دهد؛ باین حال، برای ارائه یک نقد جامع، لازم است تا به نکاتی اشاره شود که ممکن است در تحلیل اولیه، کمتر مورد توجه قرار گرفته باشد.

تنوع موضوعی: اگرچه تکرار عبارات و آیات وسیله‌ای برای ایجاد ساختار و تأکید بر نکات کلیدی مطرح شده است، اما اهمیت تنوع موضوعی در این بخش از سوره، ممکن است کمتر مورد توجه قرار گرفته باشد. آیات ۴۰ تا ۱۲۳ نه تنها بر اهمیت یادآوری نعمت‌های خداوند تأکید دارند، بلکه شامل دستورات شرعی، داستان‌های پیامبران و تأکید بر اصول ایمانی نیز هستند که هر کدام نیازمند تحلیل و بررسی مفصل‌تری است.

ارتباط با مخاطب: تکرار ابزاری بلاغی است که ممکن است برای ایجاد ارتباط بین محتوای آیات و مخاطبین اولیه و معاصر به خوبی تشریح نشده باشد. اهمیت تکرار در تقویت پیام‌های کلیدی و کمک به حفظ و درک آن‌ها از سوی مخاطبین متفاوت است.

زمینه تاریخی و اجتماعی: درحالی که بررسی ساختاری و بلاغی مهم است، تحلیل‌های

ارائه شده ممکن است به اندازه کافی به زمینه تاریخی و اجتماعی که در آن این آیات نازل شده‌اند، نپرداخته باشند. درک این زمینه‌ها می‌تواند به فهم عمیق‌تری از اهداف و پیام‌های آیات کمک کند.

- نقد بخش سوم سوره بقره

تقسیم‌بندی رد از آیات ۱۲۴ تا ۲۸۶ سوره بقره به سه زیربخش مبتنی بر اجزای داخلی و خارجی و استفاده از تکرار در جایگاه ابزاری برای شناسایی و تعریف مرزهای بین بخش‌ها، رویکردی نوآورانه و دقیق برای درک ساختار سوره به نظر می‌رسد؛ با این حال، در نقد این تقسیم‌بندی، نکات زیر قابل بررسی است:

ارتباط موضوعی میان زیربخش‌ها: اگرچه تقسیم‌بندی براساس تکرارهای کلیدی و اجزای تصاعدی قوی به نظر می‌رسد، اما اهمیت ارتباط موضوعی عمیق‌تر میان زیربخش‌ها نیاز به بررسی بیشتر دارد؛ برای مثال، چگونگی ارتباط داستان‌ها و دستورات شریعت با محورهای اصلی سوره بقره، مانند توحید، پیامبری و امت اسلامی، می‌تواند به درک یکپارچگی و هدف کلی سوره کمک کند.

ارتباط با سایر بخش‌های سوره و قرآن: تحلیل ارائه شده ممکن است به اندازه کافی به ارتباط این زیربخش‌ها با سایر بخش‌های سوره بقره و دیگر سوره‌های قرآن نپرداخته باشد. بررسی این ارتباط‌ها می‌تواند به فهم بهتر جایگاه و اهمیت این آیات در کل قرآن کمک کند.

- نقد ترکیب حلقوی

مطلب ارائه شده در مورد ساختار کلی سوره بقره و استفاده از الگوی کیاستیک برای توصیف آن، نشان‌دهنده تلاش برای درک ساختاری منظم و هماهنگ در این سوره است. الگوی «ABC/B'C'A'/C''B''A'» به خوبی تلاش می‌کند تا نحوه تکرار موضوعات و عناصر در سوره را به تصویر بکشد؛ با این حال، در نقد این تحلیل، نکاتی قابل ذکر است:

پیچیدگی موضوعی سوره بقره: سوره بقره به دلیل دامنه گسترده‌ای از موضوعاتی که پوشش می‌دهد، شناخته شده است. از دستورات شریعت گرفته تا داستان‌های پیامبران و هدایت‌های اخلاقی، این سوره طیف وسیعی از مفاهیم را دربرمی‌گیرد. استفاده از یک الگوی کیاستیک ممکن است به طور کامل قادر به درک تمام این تنوع و تداخل موضوعات نباشد.

تفسیر و تأویل متفاوت مفسرین: در طول تاریخ، مفسرین مختلفی به تفسیر سوره بقره پرداخته‌اند و بینش‌های گوناگونی ارائه داده‌اند که ممکن است با الگوی کیاستیک پیشنهادی تطابق نداشته باشد. بررسی و مقایسه این تفاسیر می‌تواند به درک بهتری از ساختار و محتوای سوره کمک کند.

انعطاف‌پذیری ساختاری: قرآن به دلیل سبک بیانی منحصربه‌فرد و ساختارهای متنوعی که در سوره‌های مختلف به کار می‌برد، شناخته شده است. توصیف سوره بقره با ساختاری کیاسمی، ممکن است نتواند تمام این انعطاف‌پذیری و تنوع ساختاری را به خوبی نشان دهد. در نهایت، تحلیل ساختاری ارائه شده از سوره بقره، نشان‌دهنده تلاش قابل توجه برای درک عمیق‌تر ساختار و محتوای این سوره است؛ با این حال، بررسی‌های بیشتر در زمینه‌های مذکور و توجه به پیچیدگی‌ها و تنوع موضوعی می‌تواند به درک عمیق‌تر و جامع‌تری از سوره بقره منجر شود.

نتیجه‌گیری

آنچه که «نوین ردا» در مقام تبیین آن است، اثبات یک ساختار منسجم در قالب نظریه نظم متقارن است که این ساختار هرچند نزد مفسران و پژوهشگران علوم قرآنی نامأنوس، اما روشمند، است و همان‌طور که تمام این نظریه را نمی‌توان پذیرفت، تمام آن را نیز نمی‌توان منکر شد. «نوین ردا» سوره بقره را به سه قسم تقسیم می‌کند و از دو جنبه ترکیب لغوی و ترکیب موضوعی (حلقوی) مورد بررسی قرار می‌دهد. در ترکیب لغوی، با توجه به کلیدواژه‌های یک ساختار چندبخشی از سوره به دست می‌دهد که قابلیت دفاع دارد و در ترکیب حلقوی سوره بقره با استفاده از ساختارهای کیاستیک (کیاسمی)، تناوب و اینکلوزیو، سه عنصر اصلی آموزش، انتخاب و آزمایش را در سه بخش مختلف به ترتیب‌های متفاوت نمایش می‌دهد. آدم، فرزندان اسرائیل، و ابراهیم، به ترتیب، در این بخش‌ها، نمونه‌هایی از این عناصر معرفی می‌شوند. آموزش‌ها از بخشی به بخش دیگر توسعه یافته و شامل دستورالعمل‌های اصلی و توحید همراه با تعالیم مربوط به ایمان، نماز، و خیرات است. بخش سوم توسعه‌یافته‌ترین آموزش‌ها را شامل می‌شود و موضوعاتی چون روزه، جنگ، حج و طلاق را دربرمی‌گیرد.

لکن ردا به بررسی نظریه نظم متقارن در قرآن کریم می‌پردازد که براساس اصول تناظر، تضاد و تناسب استوار است. این نظریه انسجام و هماهنگی ساختار قرآن را در سطوح آوایی، معنایی و ساختاری بیان می‌کند. با وجود پتانسیل بالای این دیدگاه، نقدهایی، به دلیل نبود تحلیل جامع و عدم ارائه نمونه‌های دقیق، وجود دارد؛ همچنین، مقاله به اهمیت عوامل ساختاری، مانند تفکیک آیات مکی و مدنی، تنوع موضوعات و ساختار خاص سوره در تحلیل نظم متقارن اشاره نمی‌کند. تحلیل‌های مطرح شده در مقاله، به ویژه بر روی بخش‌های اول و دوم سوره بقره، به تکرار واژه «هدایت» توجه داشته و آن را عنصری محوری برای تأمل در موضوع هدایت الهی معرفی می‌کند؛ با این حال، این تحلیل‌ها بر جنبه‌های دیگری مانند عدالت، ایمان، نماز و اخلاقیات که در این بخش‌ها مطرح می‌شوند، کمتر تمرکز دارند؛ علاوه بر این، به ساختار لغوی و ترکیب حلقوی سوره نقد وارد است که نشان‌دهنده تلاش

برای درک ساختاری منظم و هماهنگ در سوره است، اما به انعطاف‌پذیری ساختاری و تفسیرهای متفاوت مفسرین توجه کافی نمی‌کند. ارتباط میان بخش‌ها و زیربخش‌ها و تعامل آنها برای ارائه یک پیام یکپارچه نیز نیاز به بررسی بیشتر دارد. در جمع‌بندی، باید گفت که با وجود نقدهای وارد بر نحوه ارائه و تحلیل، دیدگاه ردا می‌تواند با بررسی دقیق‌تر و ارائه تحلیلی جامع به فهم عمیق‌تری از نظم متقارن در قرآن کریم، منجر شود. این نقدها به‌طور کلی، به ساختار لغوی و ترکیب حلقوی و ابزارهای بلاغی استفاده‌شده در سوره مربوط می‌شوند.

سال نهم
شماره اول
پیاپی: ۱۶
بهار و تابستان
۱۴۰۴

کتابنامه

- قرآن کریم
السیوطی، جلال الدین عبدالرحمن (۱۹۸۵). «الاتقان فی علم العلوم»، چاپ محمد ابوالفضل ابراهیم (۴ ج). القاهرة: دارالتراث.
- زرکشی، بدرالدین محمد بن عبدالله (۱۹۸۸). «البرهان فی علم»، چاپ محمد ابوالفضل ابراهیم (۴ ج). القاهرة: دارالتراث.
- فاضلی، حمیدرضا (۱۴۰۲). «بررسی تحلیلی نظریه نظم متقارن در تبیین همبستگی آیات قرآن با تاکید بر دیدگاه ریموند فرین» (رساله دکتری). دانشکده الهیات، پردیس علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه یزد، ایران.
- مکوند، محمود و محمد کاظم شاکر (۱۳۹۴). "بازخوانی انسجام متن قرآن در پرتو نظریه نظم متقارن (با تاکید بر دیدگاه میشل کوپیرس)"، پژوهش‌های قرآنی، شماره ۷۶، ۲۳-۵۶.
- Baqara and al-Nisā" in Issa J. Boullata (ed.), (2000). Literary Structures of Religious Meaning in the Qur'an. Richmond: Curzon, pp. 26-55.
- Cuypers, Michel. (2009). The Banquet: A Reading of the Fifth Sura of the Qur'an. Miami: Convivium.
- David Müller, Die Propheten in ihrer uhrspränglichen Form (Vienna: Alfred Hölder, 1896), p. 200-1.
- Kessler, Martin. (1978). Inclusion in the Hebrew Bible' in H. J. Dreyer and J. J. Glück (eds), Semitics Vol. 6. Pretoria: University of South Africa.
- Mir, Mustansir. (1986). Coherence in the Qur'an: A Study of Islahi's Concept of Nazm in Tadabbur-i Qur'an. Indianapolis: American Trust Publications.
- Mir, Mustansir. (1993) 'The sura as unity: a twentieth century development in Qur'an exegesis' in G. R. Hawting and Abdul-Kader A. Shareef (eds), Approaches to the Qur'an. London: Routledge.
- Reda El-Tahry, Nevin. (2012). "Textual Integrity and Coherence in the Qur'an: Repetition and Narrative Structure in Surat al-Baqara. "
- Reda, Nevin, (2017). The al-Baqara Crescendo: Understanding the Qur'an's Style, Narrative Structure, and Running Themes. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Reda, Nevin, (2018). "What Is Islam? The Importance of Being Islamic in Christian Theological Schools," Journal of Islam and Christian-Muslim Relations 29, no. 3
- Reda, Nevin, (2021). "The Poetics of Surat Al Imran Narrative Structure (Q 3); in Structural Dividers in the Qur'an, ed. Marianna Klar (London: Routledge),
- Robinson, Neal. (1996). Discovering the Qur'an: A Contemporary Approach to a Veiled Text. London: SCM Press.
- The New Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics (1993)(Princeton: Princeton University Press.
- Zahniser, Matthias, (2000), 'Major Transitions and Thematic Borders in Two Long Sūras: al-Baqara and al-Nisa', Literary Structures of Religious Meaning in the Quran, Richmond: Curzon.

References

The Holy Quran

- Badr al-Din Muhammad bin Abdullah Zarkashi (1988). "Al-Burahan in Science". Muhammad Abolfazl Ebrahim's edition (4 volumes, Cairo: Dar al-Tarath, n.d.).
- Baqara and al-Nisā" in Issa J. Boullata (ed.), (2000). Literary Structures of Religious Meaning in the Qur'an. Richmond: Curzon, pp. 26-55.
- Burhan al-Din Abulhasan Ibrahim bin Omar al-Bika'i (2006). "Naam al-Darar fi fith al-ayat wa al-sur", third edition, 8 vols. Beirut, Dar al-Kitab al-Alamiya
- David Müller, Die Propheten in ihrer uhrsprünglichen Form (Vienna: Alfred Hölder, 1896), p.200-1.
- Jalaluddin Abdurrahman Al-Suyuti, (1985 AD). "Education in the science of science". Published by Mohammad Abolfazl Ebrahim (4 volumes, Cairo: Dar al-Tarath, N.M.)
- Kessler, Martin. (1978). Inclusio in the Hebrew Bible' in H.J.Dreyer and J.J.Gluck (eds), Semitics Vol.6.Pretoria: University of South Africa.
- Mir, Mustansir. (1986). Coherence in the Qur'an: A Study of Islahi's Concept of Nazm in Tadabbur-i Qur'an.Indianapolis: American Trust Publications.
- Mir, Mustansir. (1993) 'The sura as unity: a twentieth century development in Qur'an exegesis' in G.R.Hawting and Abdul-Kader A.Shareef (eds), Approaches to the Qur'an.London: Routledge.
- Reda El-Tahry, Nevin. (2012). "Textual Integrity and Coherence in the Qur'an: Repetition and Narrative Structure in Surat al-Baqara."
- Reda, Nevin, (2017).The al-Baqara Crescendo: Understanding the Qur'an's Style,Narrative Structure, and Running Themes.Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Reda, Nevin, (2018). "What Is Islam? The Importance of Being Islamic in Christian Theological Schools," Journal of Islam and Christian-Muslim Relations 29, no.3
- Reda, Nevin, (2021). "The Poetics of Surat Al Imran Narrative Structure (Q 3); in Structural Dividers in the Qur'an, ed.Marianna Klar (London: Routledge),
- Robinson, Neal. (1996). Discovering the Qur'an: A Contemporary Approach to a Veiled Text. London: SCM Press.
- The New Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics (1993)(Princeton: Princeton University Press.
- Zahniser, Matthias, (2000), 'Major Transitions and Thematic Borders in Two Long Sūras: al-Baqara and al-Nisa', Literary Structures of Religious Meaning in the Quran, Richmond: Curzon.